

CUVÂNT ÎNAINTE

Mecanismul de control al respectării drepturilor omului de la Strasbourg este mai mult decât un instrument internațional clasic de soluționare a diferendelor. Implicațiile hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului, dincolo de remediu concret oferit celui care apelează la instanța europeană în cazul unei încălcări, sunt mult mai ample.

Una dintre aceste implicații privește, de exemplu, înlăturarea cauzelor structurale care au condus la seriile, uneori impresionante, de condamnări ale statului de către CEDO. O alta, cea căreia îi este dedicat prezentul volum, se referă la identificarea „celui responsabil” pe plan intern pentru aceste violări ale drepturilor și libertăților prevăzute de Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Protocoalele sale adiționale. Nu de puține ori, această operațiune este - sau ar trebui să fie - în strânsă legătură cu efortul de eliminare a cauzelor structurale. Și are, desigur, și o importantă componentă „educațională”, de natură să descurajeze viitoare încălcări determinate de neglijarea, necunoașterea sau nerespectarea cu bună știință a Convenției.

Din motive diverse, această operațiune de a stabili cu rigoare științifică instituția (și/sau persoana oficială) responsabilă pe plan intern de încălcarea unui drept sau a unei libertăți care a dus la o condamnare a statului întâlnește multiple obstacole. Nu este fără dificultăți. Uneori - de multe ori - din rațiuni de ordin financiar. Alteori, din prejudecată „de castă”. Deși judecătorii (sau, mai general, magistrații) sunt „desemnați” majoritar de mentalul colectiv ca purtătorii de răspundere pentru condamnările României la Strasbourg, explicația „standard” - de care și eu m-am lovit în perioada mandatului meu* de Agent Guvernamental român pentru CEDO - pentru a justifica inaplicabilitatea în practică a art. 12 alin. 1 al O.U.G. nr. 94/1999¹ cu privire la judecătorii a fost aceea că independența judecătorului ar fi afectată. Este și motivul pentru care anumite state europene nordice au introdus sancțiuni sau răspunderi materiale (doar) colective pentru instanțele unde s-au produs încălcările ce au condus la condamnări la CEDO. La rândul ei, conform cadrului normativ actual, puterea legislativă nu poate fi trasă la răspundere.

În general, cu privire la toate categoriile de potențiali responsabili, se invocă imposibilitatea de a decela cu precizie mai ales gradul ori „procentul” de răspundere, într-un cuvânt repartitia exactă a acesteia între diversele (de regulă) instituții implicate în lanțul causal al acțiunilor sau omisiunilor care au dus, succesiv sau cumulativ, la o încălcare, și inclusiv dificultatea separării între responsabilitățile individuale. Într-adevăr, practica românească la CEDO arată că, de multe ori, în „traseul domestic” al unui caz de violare a unui drept sunt implicate atât puterea executivă, la nivel central sau/și local, cea judecătorească, pe diverse grade de jurisdicție, iar existența unor acte normative adoptate de Parlament, al căror conținut este contrar Convenției, are o contribuție uneori hotărâtoare în comiterea încălcării.

Meritul prezentului volum și al autorilor săi este acela de a propune identificarea unei metode științifice de stabilire a acestei repartitii de răspundere între diversele instituții ale statului, atât pentru fiecare caz în parte, cât și pe ansamblul condamnărilor României la CEDO. În același timp, este de remarcat maniera cuprinzătoare de abordare - sunt practic studiate și analizate metodic toate cazurile în care s-au constatat încălcări, de către România, ale drepturilor prevăzute în Convenție de la intrarea în vigoare a Convenției pentru România până în anul 2009 inclusiv.

Rezultatul obținut este unul, fără îndoială, interesant și care incită la reflecție suplimentară. Concluziile studiului evidențiază pe de o parte ponderea mare a responsabilităților concurente ale celor trei puteri ale statului, dar și faptul că pe primul loc „procentual” se găsește puterea

* 2003-2004.

**Care prevede dreptul de regres al statului împotriva celor care cu vinovăție au determinat obligarea statului la plata sumelor stabilite prin hotărâre a CEDO sau prin soluționare amiabilă.

legislativă prin legile cu prevederi contrare Convenției, care, aplicate ca atare, au dus la încălcări. Pe locul doi, nu prea departe, se află puterea judecătorească, tratată diferențiat de Ministerul Public (o adunare a celor două contribuții la încălcări, evidențiate procentual, ar conduce la plasarea categoriei magistraților pe primul loc). Pe locul trei, un sfert din răspunderea globală aparține puterii executive (nediferențiat între nivelul central și cel local; rămâne pentru o a doua ediție revăzută o astfel de clasificare, care ar fi de mare interes practic).

Care ar trebui să fie pasul următor? Evident, analiza științifică viitoare ar trebui să descopere modul în care aceste responsabilități identificate pot fi translatate în sfera concretă a răspunderii juridice și, nu în ultimul rând, financiare. Dacă răspunderea internațională a statului român este atrasă, ca întreg, pentru România, indiferent de puterea statului care, prin acțiunea sau omisiunea sa, a încălcat un drept fundamental, această răspundere trebuie să își producă efectele în plan intern în egală măsură pentru toate puterile statului și reprezentanții lor. Atunci când au loc încălcări ale drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, impunitățile și imunitățile de orice fel nu își au justificare și nici nu pot motiva regimuri de excepție.

Evident, demersul autorilor - 11 tineri judecători și procurori - este perfectibil, reprezentând de fapt un efort de etapă, o bază a unor studii viitoare, dar efortul lor merită apreciat la adevărata lui valoare. Nu doar prin aceea că este un răspuns plauzibil și argumentat la clișeele cu care se operează încă, public, în materia identificării exacte a răspunderilor interne pentru încălcările ce duc la condamnări ale României la CEDO, dar și, mai ales, prin contribuția pe care volumul o aduce la conștientizarea faptului că reducerea acestora stă în competența și în puterea fiecărui reprezentant al celor trei puteri ale statului. Prin urmare, acest demers academic al unor practicieni este o contribuție indirectă, dar perfect utilă și pertinentă, la limitarea numărului de încălcări ale Convenției europene de către România.

Nu în ultimul rând, prin analiza comprehensivă a cauzelor României la CEDO, volumul este o lucrare utilă practicienilor sau potențialilor reclamânți, dar și studenților și mediului academic, precum și tuturor celor interesați în înțelegerea și cunoașterea jurisprudenței Curții de la Strasbourg cu privire la România.

Dr. Bogdan Aureescu*

** Lector universitar (Drept internațional public, Dreptul tratatelor, Jurisdicții internaționale), Facultatea de Drept, Universitatea din București. Președinte al Secției de Drept Internațional a Asociației Române de Drept Internațional și Relații Internaționale (Ramura română a Asociației de Drept Internațional - Londra) și redactor șef al Revistei Române de Drept Internațional. Membru al Curții Permanente de Arbitraj, membru supleant al Comisiei de la Veneția a Consiliului European. Fost Agent Guvernamental al României la CEDO, fost Agent al României în cauza privind Delimitarea maritimă în Marea Neagră (România c. Ucraina) la Curtea Internațională de Justiție.*